

“Çerâğı Görmeden Pervâne Olmak”: Klasik Türk Şiirinde “Kulaktan Âşık”lık

Leyla ALPTEKİN SARIOĞLU

Doç. Dr., Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, İstanbul Türkiye.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9406-7235>

ROR ID: <https://ror.org/04e9czp26>

leyla.sarioglu@msgsu.edu.tr

Atıf Bilgisi

Alptekin Sarıoğlu, Leyla. "Çerâğı Görmeden Pervâne Olmak": Klasik Türk Şiirinde 'Kulaktan Âşık'lık". *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 52 (Güz 2024), 193-222.

<https://doi.org/10.24058/tki.2024.515>

Geliş Tarihi 19.10.2024

Kabul Tarihi 11.11.2024

Yayın Tarihi 24.12.2024

Etik Beyan "Çerâğı görmeden pervâne olmak" Celîli'nin *Husrev u Şîrîn*'inden bir musradır. Bkz. Celîli, *Husrev u Şîrîn*, Haz. Şevkiye Kazan Nas, Ankara 2019, 135.

<https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/64195.celili---husrev-u-sirinpdf.pdf?0> (Erişim Tarihi: 3.10.2023)

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Etik Bildirim tkidergisii@gmail.com

Telif Hakkı & Lisans Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını [CC BY-NC 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) lisansı altında yayımlanmaktadır.

ÖZET

Klasik Türk edebiyatında, şiirin merkezini oluşturan temel konulardan biri de aşktır. Bu şiir geleneğinde idealize edilen ve işlenen aşk, kimi zaman görmeyle değil duymayla ilintilidir. Günümüz dünyasında pek de yeri olmayan bu durum, yani aşkın görmeyle değil duymayla başlaması meselesi, yerleşmiş bir motif olarak klasik Türk şiirinde yüzyıllar boyunca süregelmiştir. Klasik Türk edebiyatında beşerî aşk düzleminde karşılaşılan kulaktan âşıklık, daha derin bir yaklaşımla ilahî aşkın izdüşümü olarak da algılanabilir. Hüsrev ü Şîrîn, Hurşîd ü Ferahşâd, Ferhâd u Şîrîn, Vâmuk u Azrâ, Cemşîd ü Hurşîd, Varka ve Gülşah, Şem ü Pervâne, Leylâ vü Mecnûn gibi iki kahramanlı aşk mesnevilerinin pek çoğunda, hikâye örgüsü içerisinde önemli bir motif olarak kahramanlar, birbirlerini henüz görmedikleri hâlde, kulaktan duyarak âşık olurlar. Divanlar da bu tarz bir aşk anlayışının örneklerini sunmakta, hatta kulaktan âşıklık divanlarda 14. yüzyıldan 18. asra kadar örneklerine rastladığımız bir motif olarak karşımıza çıkmaktadır. Divanlarda tespit edilebilen örnekler arasında kulaktan aşkın kimi zaman bir insana değil, bazen bir mekâna bazen de şairin sözüne, şiirine yönelmesi dikkat çekicidir. Bu çalışmada farklı yüzyıllardan tespit edilebilen manzum metin örnekleri üzerinden “kulaktan âşık olma”nın izi sürülmeye çalışılmış, bu hâlin mahiyeti izah edilmeye gayret edilmiştir.

Anahtar Kelimeler

Klasik Türk şiiri, aşk, kulaktan âşık olma, divan, mesnevi.

Being a Moth without Seeing the Flame
Falling in Love through Hearsay in Classical Turkish Poetry

Leyla ALPTEKİN SARIOĞLU

Doç. Dr., Mimar Sinan Fine Arts University, Faculty of Arts and Sciences,
Department of Turkish Language and Literature, İstanbul, Türkiye.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9406-7235>

ROR ID: <https://ror.org/04e9czp26>

leyla.sarioglu@msgsu.edu.tr

Citation

Alptekin Sarioğlu, Leyla. " *Being a Moth without Seeing the Flame*: Falling in Love through Hearsay in Classical Turkish Poetry ". *The Journal of Turkish Studies*, 52 (Fall 2024), 193-222.

<https://doi.org/10.24058/tki.2024.515>

Date of Submission 19.10.2024

Date of Acceptance 11.11.2024

Date of Publication 24.12.2024

Ethical Statement *"Being a Moth without Seeing the Flame"* is a line from Celîlî's Husrev u Şîrîn. See Celîlî, Husrev u Şîrîn, Prepared by Şevkiye Kazan Nas, Ankara 2019, 135.
<https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/64195,celili---husrev-u-sirinpdf.pdf?0> (Access Date: 3.10.2023)

It is hereby declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation of this study and that all studies utilized were indicated in the bibliography.

Complaints tkidergisii@gmail.com

Copyright & License Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the [CC BY-NC 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

ABSTRACT

In Classical Turkish Literature, one of the main subjects that constitute the center of poetry is also love. According to the love thought that idealized and processed in poetic tradition; love, sometimes, is related to hearing, not seeing. This feature that has not got a place in modern world, namely the issue of starting of love with hearing not seeing, has maintained during centuries in Classical Turkish poetry as a located motif. This situation encountered at the plane of human love in Classical Turkish Literature can be perceived as a projection of divine love with a deeper approach. In most of the love mesnevis with two characters, in mesnevis named Hüsrev ü Şîrîn, Hurşîd ü Ferahşâd, Ferhâd u Şîrîn, Vâmîk u Azrâ, Cemşîd ü Hurşîd, Varka ve Gülşah, Şem ü Pervâne, Leylâ vü Mecnûn etc., characters fall in love by hearing as an important motif in plotline. Divans also provide with examples of this kind of love thought, falling love by hearing has been appearing from fourteenth century to eighteenth century in divans. Among examples can be detected, in divans, it is remarkable that the one who someone fall in love with, sometimes, is something other than human for example a place, a poet's words or his poem. In this study, an attempt was made to trace "love by ear" through the poetical text examples can be detected in different centuries and tried to explain the nature of this situation.

Keywords

Classical Turkish Poetry, love, fall in love, divan, mesnevi.

1. Giriş

Dünya üzerindeki tüm anlatıların temelinde yer alan aşk, klasik Türk şiirinin de ana konularından biridir. Klasik Türk edebiyatı anlatılarında görmeden âşık olma sık karşılanan bir durumdur. Bu edebiyatın yerleşik tiplerinden olan âşık, bazen sevgilisini görmeden âşık olur. Âşık, kimi zaman daha önce hiç görmediği sevgilisini rüyasında görerek, kimi zaman onun suretine yani resmine, nakşına vs. bakarak, kimi zaman sevgilisinin övgüsünü işiterek veyahut yüzünü görmeden sesinden etkilenerek aşk ateşine düşer.

Edebiyatımızda beşerî aşk düzleminde görülebilen bu durum, daha derin bir anlamda ilahî aşkın yansıması olarak izlenebilir. Ahmet Atilla Şentürk, bu durumu şu şekilde özetler:

“İlk bakışta anlam verilemeyen fakat dikkat edildiğinde bilinçli bir kurgu ve olağanüstü bir insicam ile bıkmak bilmeden yüzyıllar boyu defalarca tekrar edilerek sürdürülen bu motifler incelendiğinde, sevgilisini kulaktan duyan yahut bir su veya kağıt üzerindeki akis ve tasvirini görerek kendinden geçen âşığın, aslında Allah’ı hiçbir zaman görmediği hâlde onun vasıf ve sıfatlarını duyup dünyada yarattığı güzellikleri aynadaki bir aksi seyredencesine müşahede eden saliki temsil ettiği görülür.”¹

XIV. asrın büyük isimlerinden Âşık Paşa’nın (ö. 1332), *Garibnâme* adlı eserinde kulakta, hikmetin manasını gören gizli bir göz olduğuna işaret etmesi bu sebeptir:

Hem kulakda gizlü bir göz var durur
Hikmetün manîsini ol göz görür (b. 9294)²

Padişah şairlerimizden Muhibbî (ö. 1566) de kulaktan âşık olmanın temellerini ezelden gelen bir tanışıklığa bağlayarak izah etmektedir:

¹ Ahmet Atilla Şentürk, *Osmanlı Şiir Kılavuzu*, C. 1, OSEDAM Osmanlı Edebiyatı Araştırmaları Merkezi, İstanbul 2016, 382.

² Âşık Paşa, *Garib-nâme*, II/2, Haz. Kemal Yavuz, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 2000, 705. Bu ve bunun gibi alıntılanan metin örneklerinde asıl kaynakta var olan transkripsiyon korunmamış, metinler birlik sağlanması açısından transkripsiyonsuz şekilde aktarılmıştır.

Âşık oldum [ben] ezelden gûş idüp didârünü
Hak dimişler âşık olur gözden evvel kulak (b. 1616/6)³

“Kulaktan âşık olmak, İlahî aşk için de kullanılır. Müslümanlar, hiç görmedikleri ve fakat Kur’ân’dan okuyarak yahut duyarak haberdar oldukları ve varlığına inandıkları bir olan Allah’a ibadet ve kulluk etmektedirler. İlahî aşk ezelde, ‘elest bezmi’nde başlamıştır. Başlamasına vesile olan ise hemen aşağıda açıklanacağı üzere Allah’ın kullarına seslenmesidir. Bu itibarla kulağın klâsik kültürdeki en temel eğitim unsurlarından biri olduğu da hatıra getirildiğinde ‘kulaktan âşık olmak’ deyimini daha da anlam kazanacaktır.”⁴

“Kulaktan âşık olmak” en basit tabiri ile sadece duydukları ile görmeden birine karşı sevgi duymak;⁵ kendisine anlatılanlara kapılarak birine ya da bir şeye sevgi beslemek⁶ manasında bir deyimdir. Bu deyim sevgiliyi daha görmeden sesini duyarak ya da onun varlığından haber alarak âşık olmak hâlini anlatmaktadır.

2 Mesnevi ve Divanlarda Kulaktan Âşık Olmak

2.1. Aşk Mesnevilerinde Bir Âşık Olma Biçimi Olarak Kulaktan Âşık Olmak

Bir aşk mesnevisi olmamakla birlikte kulaktan âşıklıkla bağlantılı ilk örneklerden biri olması sebebiyle zikredilmesi gereken Firdevsî’nin (ö.

³ Kemal Yavuz-Orhan Yavuz, *Muhibbî Dîvânı Bütün Şiirleri (İnceleme-Tenkitli Metin), Kânûnî Sultan Süleyman (ö. 1566)*, 1. Cilt, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yay., İstanbul 2016, 871.

⁴ Erdem Can Öztürk, “Divan Şiirinde Kulakla İlgili Deyimler ve Anlam Çerçevesi,” *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi-Journal of Turkish Researches Institute*, TAED-66, Erzurum Eylül 2019, 42.

⁵ M. Ali Tanyeri, *Örnekleriyle Divan Şiirinde Deyimler*, Akçağ Yayınları, Ankara 1999, 184.

⁶ Ali Püsküllüoğlu, *Türkçe Deyimler Sözlüğü*, Arkadaş Yay., 4. Baskı, Ankara 2017, 574; Ömer Asım Aksoy, *Deyimler Sözlüğü*, Haz. Mehmet Bozkurt, İnkılâp Yay., İstanbul 2022, 376.

1020?) *Şahnâme* adlı eserinde “Kâvûs’un Hamâverân Padişahının Kızı Sûdâbe’yi İstemesi” başlığı altında, biri gelip Kâvûs’a Hamâverân padişahının kızının vasıflarını anlatır. Bunları duyan Kavûs’un yüreği yerinden oynar. Bu kızla evlenmek ister.⁷

Klasik Türk edebiyatı mesnevi sahası şairleri arasında en çok rağbet gören çift kahramanlı aşk hikâyelerinden biri *Hüsrev ü Şîrîn*’dir. Sâsânî Hükümdarı Pervîz’in hayatından alınan; *Şîrîn ü Hüsrev*, *Şîrîn ve Pervîz*, *Ferhâd ve Şîrîn*, *Ferhadnâme* gibi isimlerle de bilinen *Hüsrev ü Şîrîn* meşhur aşk hikâyelerindedir.⁸ Edebiyatta ilk kez Firdevsî’nin *Şahnâme*’sinde yer alan bu anlatıya esas şeklini veren Nizâmî-i Gencevî (ö. 1214?) olmuştur. Nizâmî’nin *Hüsrev ü Şîrîn*’inde Hüsrev, aynı zamanda bir ressam olan nedimi Şâpûr’un anlattıkları sebebiyle Şîrîn’e âşık olur.⁹

Türk edebiyatında Nizâmî’nin bu eserinin ilk tercümesi olan Kutb’un (ö.?) *Hüsrev ü Şîrîn*’inde¹⁰ şair, Şîrîn’in vasıflarını başkasından işiten şahın ona âşık olduğunu şu şekilde ifade etmiştir:

Tüketti irse söz sâvûr-ı server

Ferâgat kitti ışk oygandı kökrer

Bu yanglıg ışk otinga saldı bünyâd

Uşol çîn içre köp nakş itgen üstâd

Mehir şîrînge bağlap tangladı şâh

Bu şîrînning sözün kim tıngladı şâh (b. 481-483)¹¹

Anadolu sahasındaki ilk tercüme *Hüsrev ü Şîrîn* olan, Fahrî’nin (ö.?) *Hüsrev ü Şîrîn*’inde yine Şâpur’dan Şîrîn’in övgüsünü işiten (404-438) Hüsrev, Şîrîn’e gönlünü kaptırır:¹²

⁷ Firdevsî, *Şahnâme*, Çev. Necati Lugal, Kabalcı Yay., İstanbul 2009, 323.

⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa Erkan, “Hüsrev ve Şîrîn”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 19, İstanbul 1999, 53-55.

⁹ Mustafa Erkan, “a.g.m.”, 53.

¹⁰ Necmettin Hacıeminoğlu, *Kutb’un Husrev ü Şirin’i ve Dil Hususiyetleri*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2000, V.

¹¹ Necmettin Hacıeminoğlu, *a.g.e.*, 209.

¹² Berna Dağ, *Fahrî’nin Hüsrev ü Şîrîn’i (Giriş-İnceleme Metin-Dizin)*, Yüksek Lisans Tezi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın 2021, 57-60.

Bu sözden sabrı şâhun oda yandı
Ferâgat uyudu vü ışk uyandı

Gönül bir gezden ol Şîrîn'e virdi
İnanđı Şâvûr'a sâbâş dirdi (b. 439-440)¹³

Şeyhî'nin (ö. 1431?) *Hüsrev ü Şîrîn*'inde bu motif kaydedilmeye devam eder ve Hüsrev, Şâvur'un anlattıkları sebebiyle Şîrîn'e âşık olur. Duydukları neticesinde Hüsrev'in gözünde Şîrîn âdeta canlanır ve Hüsrev zihninde oluşan bu görüntüye tutulur. Kulaktan âşık olma durumunun sıklığını göstermek isteyen şair, kulağın gözden daha fazla âşık olması hâlini anlatan deyişin de doğruluğuna vurgu yapmaktadır:

Bu söz ol resme kıldı Hüsrev'e kâr
Ki terk-i kâr idüp oldu dilefgâr

Gözine gönline nakş oldu Şîrîn
Boşaldı gendülikden toldı Şîrîn (b. 1074-1075)

...

Göz odından sızurursa ciger yag
Kulag urdı benüm cânuma oş dâg

Mesel kim didiler elbette hakdur
Ki gözden ilerü âşık kulakdur (b. 1087-1088)¹⁴

Buraya kadar ele aldığımız kulaktan âşık olma durumunun, görmediği birinin vasıflarını işiterek ona yakınlık hissetme veya işitilen vasıfların yarattığı imajdan hoşlanma olmadığını, işitilenlerden dolayı kişinin aşk ateşine düştüğünü, aşk acısı çekmeye başladığını da vurgulamak gerekir.

Şeyhoğlu Sadrüddîn Mustafa'nın (ö. 1413-14?) âşıkâne mesnevisi *Hurşîd ü Feraşâd*'da¹⁵ da Feraşâd'ın duyarak âşık olması söz konusudur. Hurşîd'in güzelliği ile büyülenen muhafız Âzâd, Hurşîd'in hüsnünü Mağrip sokaklarında anlatır. Bu çılgın âşığın durumu saraya kadar ulaşır.

¹³ Berna Dağ, *a.g.t.*, 60.

¹⁴ Funda Şan, *Şeyhî'nin Hüsrev ü Şîrîn'i (İnceleme-Metin-Çeviri-Dizin/Sözlük)*, Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2017, 167-168.

¹⁵ Şeyhoğlu Mustafa, *Hurşîd-nâme (Hurşîd ü Feraşâd)*, *İnceleme-Metin-Sözlük-Konu Dizini*, Haz. Hüseyin Ayan, Atatürk Üniversitesi Yay., Erzurum 1979.

Mağrip sultanının oğlu Ferahşâd bir gece sarayında eğlenirken içeri Âzâd girer ve Hurşîd'in vasıflarını anlatan bir gazel söyler. Bu şiiri dinleyen Ferahşâd, Hurşîd'e kulaktan âşık olur:

Temâm itdi vü dindi ol perîşân
Çün işitdi Ferahşâd oldu hayrân

Şunun bigi eser buldı bu sözden
Ki yâkût üzre dökdi lal gözden (b. 1831-1832)

Türk edebiyatında Nizâmî ve Emîr Husrev'i (ö. 1324) takip ederek bir hamse kaleme alan Alî Şîr Nevâî'nin (ö. 1501) hamsesinin ikinci mesnevisi olan *Ferhâd u Şîrîn*'inde Hüsrev, Şîrîn'in methini duyarak ona âşık olur:

Ol ay evsâfını ehl-ı zamândın
İşitür irdi bel yahşı yamandın

Harâret könglige salmuş idi cûş
Tereddüd cânın itmiş irdi medhûş

Hayâlîde kiçe kündüz ol irdi
Tilide kiçe kündüz söz ol irdi (b. 62-63)

...

İşitken birle Husrev mâyil irdi
Bular kilmek garazga hâyil irdi

Çü tuş tuşdın bu sözler boldı peydâ
Heves bir yolu könglin kıldı şeydâ (b. 72-73)¹⁶

Nevâyî, eserinde kulaktan âşık olma hâlini yine ciddi bir âşıklık hâli olarak değerlendirir. Kulaktan âşık olan kişinin gönlü ateşte yanmakta, sevgiliye kavuşamayacak olmanın korkusu ile dehşet içindedir. Gece, gündüz hayalinde sevgilisini gören bu kişi, diliyle de sürekli sevgiliyi zikretmektedir.

Lâmiî'nin (ö. 1532) Nevâyî'nin tesiriyle kaleme aldığı *Ferhâd u Şîrîn*'inde de Hüsrev, Şîrîn hakkında işittikleri ile ona âşık olmuştur. Hüsrev'in kalbinde sevgi ortaya çıkmış, sevda ateşi gönlüne düşmüştür:

¹⁶ Gönül Alpay-Tekin, *Alî-Şîr Nevâyî Ferhâd u Şîrîn: İnceleme-Metin*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu Yayınları, İstanbul 2012, 337-338.

Derûnunda mahabbet oldu peydâ
Heves kıldı dil ü cânını şeydâ

Dilinde yakdı sevdâ nârı micmer
Dimâgın huşk itdi dîdesin ter

Egerçi gûşa nisbet dîde hakdur
Velâkin gözden ön âşık kulakdur (b. 4978-4981)¹⁷

Ahmed-i Rıdvân'ın (ö. 1528-38) Nizâmî ve Şeyhî'nin eserlerinden faydalanarak kaleme aldığı *Hüsrev ü Şîrîn*'inde Şîrîn'in vasıflarını dinleyen Hüsrev, ona âşık olurken (537-573)¹⁸ sevgilinin sadece özelliklerini işiterek bu hâle geldiğini ve sevgiliyi görse daha beter olacağına işaret etmektedir:

Çü hâlüm böyledür işitmekile
Aceb hâlüm n'olaydı görmekile (b. 572)

Kaynağı Nizâmî'nin eseri olan *Hüsrev ü Şîrîn*'lerden bir diğeri de Celîlî'nin (ö. 1569-70) *Hüsrev ü Şîrîn*'idir. Celîlî eserini kaleme alırken Nizâmî'yi örnek almış, ancak hikâyenin özüne temas etmiş ve ayrıntılardan arındırmıştır.¹⁹ Buna karşın Celîlî, hikâyenin ana temalarından biri olan görmeden âşık olma motifini korumuştur:

Rivâyetdür ki Pervîz-i cihân-gîr
Çü nahcîr oldu bu âhûya ol şîr

Gönül virmişdi bir müşgîn gazâle
Seg-i dîvâne-veş eylerdi nâle

Perî işitmeden dîvâne olmuş
Çerâgî görmeden pervâne olmuş

¹⁷ Lâmiû Çelebi, *Ferhâd ile Şîrîn*, Haz. Hasan Ali Esir, Ankara 2017, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55974,ferhad-ile-sirinpdf.pdf>? (Erişim Tarihi: 3. 10. 2023)

¹⁸ Ahmed Rıdvân, *Hüsrev ü Şîrîn*, Haz. Orhan Kemal Tavukçu, 2020, 59-61. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/73030,ahmed-ridvan-husrev-u-sirinpdf.pdf>? (Erişim Tarihi: 3.10.2023)

¹⁹ Celîlî, *a.g.e.*, 13. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/64195,celili---husrev-u-sirinpdf.pdf>? (Erişim Tarihi: 3.10. 2023)

Dimişlerdür gelenler bizden öndin
Ki kulak âşık olur gözden öndin (b. 794-797)²⁰

Ceylana aslanın av olması şeklinde tarif edilen bu âşık olma hâlinde misk kokulu ceylana gönlünü veren aslan, deli köpekler gibi acı içinde bağıırır şekilde tasvir edilmektedir. Peri olan sevgiliyi sadece işiterek deliren bu âşığın hâli, ateşi görmeden pervane olanın hâline benzemektedir.

Âzerî İbrahim Çelebi (ö. 1585) ise *Husrev ü Şîrîn* adlı mesnevisinde Şîrîn'in memleketine gelen Şavur adlı ressamdan Hüsrev'in övgüsünü işittiğini ve Hüsrev'e karşı gönlünde bir sıcaklık duyduğunu, bu sebeple Şavur'a Hüsrev'in resmini çizdirdiğini ve resmini gördüğü Hüsrev'e âşık olduğunu aktarır. Bu mesnevîde Şîrîn, sevgilisinin resmini görerek âşık olmuşsa da başlangıçta sevgilisinin vasıflarını duyarak kalbî bir yakınlık hissetmiştir.²¹

Şîrîn işidince ol peyâmı
Tagıtdı cevâbda kelâmı

Terk itdi hicâbı açdı rûyın
İzhâra getürdi şevk bûyın

Didi ki eyâ yegâne üstâd
Çün eyledün ol perîveşi yâd

Lutf ile bu hâle eyle tedbir
Kim idesin ol cevânı tasvîr

Sâbûr didi ki emr şâhun
Tasvîr ideyin yüzün o mâhun (b. 446-449)

Ol sureti gördi çünkü Şîrîn
Fi'l-hâl akıtdı eşk-i hûnîn

Rûyı mütegayyir oldı ol dem
Kalbini pür itdi mihnet ü gam (b. 468-469)

²⁰ Celîlî, *a.g.e.*, 135.

²¹ Âzerî İbrahim Çelebi, *Husrev ü Şîrîn*, Haz. Ülkü Çetinkaya Karakoyun, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 2019, 165-166.

XVI. yüzyıl şairlerinden Firâkî de (ö. ?) bu meşhur mesneviyi kaleme alanlar arasındadır. Firâkî'nin *Hüsrev ü Şîrîn*'inde Şavur'un Şîrîn hakkındaki övgülerini dinleyen Hüsrev'in ezelden Şîrîn'e meyli olduğu, vasıflarını işittiğinde bu meylin canlandığı söylenir. Şîrîn'in güzel vasıfları Hüsrev'in can kulağından duyulunca Hüsrev ezelden gelen yakınlığını hatırlamış ve kulaktan âşık olmuştur.²²

Çü Şâvurun kelâmın dinledi şâh
Temâm oldukda itdi derd ile âh

Ezelden var imiş ol serve meyli
Anınca gözlerinden dökdi seyli

İrince cân kulagina fisâne
Hemân-dem âşık oldu gâybâne

Çıkup nâmûs ârından kenâre
Selâmet ceybin itdi pâre pâre

Dögüp def gibi gögsin oldu nâlân
Delüp ney gibi bagrın itdi efgân

Dönüp bu hâl ile Şâvûra Pervîz
Didi ey hîle-cûy u fitne-engîz

Kuru efsâneyle aklum aldun
Beni bir râh-ı bî-pâyâna saldun

Ne hâsıl bana bu olmaz meselden
Kulaktan âşık oldum çıkdum elden (b. 610-617)

Firâkî de diğer şairler gibi kulaktan âşık olan bir kimsenin hâlini acıklı şekilde tasvir etmiştir. Bu kimse göğsüne vura vura ağlayan, aklını yitirerek mecnun olmuş, sağlığını yitirmiş, yitip gitmiş bir kimsedir.

Hüsrev ü Şîrîn mesnevilerinin yanında kulaktan âşık olma hâli *Vâmık u Azrâ* mesnevisinde de karşımıza çıkmaktadır. Yunan menşeli bir hikâye olan *Vâmık u Azrâ*, Arap ve İran edebiyatlarından sonra klasik Türk edebiyatında

²² Asuman Bayram, *Firâkî'nin Husrev ü Şîrîn'i (İnceleme-Metin-Bağlamlı Dizin ve Fonksiyonel Sözlük)*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara 2017, 350.

da birçok şair tarafından işlenmiştir. Bu yönde eserlerin Türk edebiyatında en dikkate değerlerinden biri Lâmiî'nin (ö. 1532) *Vâmık u Azrâ*'sıdır. Bahsi geçen mesnevisinde Azrâ, büyüyüp genç bir kız olduğunda ününü ve övgüsünü duyduğu Vâmık'a görmeden âşık olur.²³

Mâh-rû kızlarla bir gün ittifâk
Bezm-i kasr eylerken ol hüsn ile tâk

Vâmık'un hüsn ü cemâli yâd olur
Lutf u ihsân u kemâli yâd olur (b. 824-825)

Çün bu şehd evsâfı Azrâ gûş ider
Kaynadup kanı cigerden cûş ider

Gün gibi ol sözler cânın od
Dûd-ı âhından olur gerdûn kebûd

Hikmet evrâkın o kim cem eylemiş
Aşkun evvel bâbını sem eylemiş (b. 830-832)²⁴

Kulaktan âşık olma durumu *Cemşîd ü Hurşîd* mesnevisinde de işlenmiştir. İlk olarak İran edebiyatında Selmân-ı Sâvecî (ö. 1376) tarafından yazılan *Cemşîd ü Hurşîd*, çift kahramanlı aşk hikâyelerinden biridir. Gerçi *Cemşîd ü Hurşîd* mesnevilerinde Cemşîd, Hurşîd'e rüyasında görerek tutulmakta ancak hikâyenin akışında Anadolu, Cemşîd'in şöhretiyle dolunca herkes ona kulaktan âşık olmaktadır.²⁵

Ahmedî'nin (ö. 1410'dan sonra) bu eseri kaynak alan telif-tercüme eseri *Cemşîd ü Hurşîd*'inde²⁶ de durum bu şekilde olup Cemşîd'in güzellikte eşsizliğini duyan herkesin ona kulaktan âşık olduğu ifade edilmektedir:

Anun âvâzesiyle Rûm toldı
Gören görmeyen ana âşık oldı

²³ Gönül Ayan, *Lâmiî'î Vâmık u Azra -İnceleme-Metin*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yay., Ankara 1998, 20, 62.

²⁴ Gönül Ayan, *a.g.e.*, 165-166.

²⁵ N. Gülsüm Emîni, "Selmân-ı Sâvecî ve Cemşîd ü Hurşîd Mesnevisi", *Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi*, S. 12, Konya 1998, 83.

²⁶ Şerife Ördök, *Cemşîd ü Hurşîd Mesnevileri ve Ahmedî ile Selmân-ı Sâvecî'nin Cemşîd ü Hurşîd Mesnevilerinin Mukayesesi*, Doktora Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir 2017.

Kulak göz görmedin çok âşık olur
Haberle kim anı dilden işidür (b. 1823-1824)²⁷

Bu mesnevilerdeki kulaktan âşık olma durumunun, *Hüsrev ü Şîrîn*'lerdeki gibi değil, daha çok vasıflarını duyarak onu beğenme, ona hayran olma gibi bir durumu yansıttığını ifade etmek gerekir.

Türk edebiyatında ilk kez XIV. asır şairlerinden Yûsuf-ı Meddâh'ın (ö. ?) kaleme aldığı *Varka ve Gülşah* hikâyesinde²⁸ Hayyu Benî Hayf kabilesinin beyi Benî Amr, Gülşah'ın güzelliğini duyar ve ona âşık olur:

Vasfını Gülşâh'un işitmiş-idi
Cânını ışk odına atmış-ıdı
Âşık oldı görmedin ol bed-fiâl
Sabrı hergiz kalmadı sab oldı hâl (b. 78-79)

Varka ve Gülşah yazarlarından Mustafa Çelebi'nin (ö. 1569) eserinde Rebi İbni Adnan'ın Gülşah'ın vasıflarını işitince ona âşık olması söz konusudur.²⁹

İşitdi hüsn-i Gülşâh'ı irakdan
Olur Husrev gibi âşık kulakdan (b. 1267)

Ahmedî'nin *İskendernâme*'sinde Zeresb, kızı Gülşah'a İskender'i övgüyle anlatır. Gülşah babasının anlattıkları neticesinde İskender'e duyarak âşık olur:³⁰

Gözden öndin çün olur âşık kulah
Işka bir durur yahın-ıla ırah (b. 2070)

Arap ve Fars edebiyatlarında örnekleri yazılmış, tasavvufî aşkın anlatıldığı alegorik ve sembolik hikâyelerden olan *Şem ü Pervâne*

²⁷ Şerife Ördek, *a.g.t.*, 414.

²⁸ Yûsuf-ı Meddâh, *Varka ve Gülşah*, Haz. Kâzım Köktekin, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 2007.

²⁹ Defter Emîni Mustafa Çelebi, *Varka ve Gülşâh*, Haz. Ayşe Yıldız, Ankara 2018, 146. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/58903,defter-emini-mustafa-celebi-varka-ve-gulsahpdf.pdf?0> (Erişim Tarihi: 19.9.2023)

³⁰ Ahmedî, *İskender-nâme*, Haz. Yaşar Akdoğan, 130. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10667,ahmediskendernameyasarakdoganpdf.pdf?0> (Erişim Tarihi: 19.9.2023)

mesnevisinde de kulaktan âşık olmak motifi işlenmiştir. Zâtî'nin (ö. 1547) *Şem ü Pervâne*'sinde çok seyahat eden yaşlı bir hizmetçi, Şem'e Pervâne'nin başından geçenleri anlatır. Anlatmadan etkilenen Şem de Pervâne'yi görmeden, işiterek ona âşık olur:

O dem şâha kulakdan oldu âşık
Didi olsam kenîzek ana lâyıık

Kişi bir dil-ber işitse ırakdan
Olur göz görmeden âşık kulakdan (b. 1528-1529)³¹

Hâmidîzâde Celilî'nin (ö. 1569) *Leylâ vü Mecnûn* mesnevisinde İbni Selam'ın oğlu Leyla'ya kulaktan âşık olmuştur.³²

Olmışdı kulakdan ana âşık
Gül-berge benefşe-i muvâfık

Gönlinde gözinde Leylî oldu
Pür-âteş ü âb seyli oldu (b. 1268-1269)³³

İbni Selam'ın oğlunun Leyla'ya kulaktan âşık olması durumu XVI. yüzyıl şairlerinden Sevdâî'nin (ö. ?) *Leylâ vü Mecnûn*'unda da işlenmiştir. Leylâ'nın vasıflarının güzelliğini ve olgunluğunu duyan İbni Selam'ın oğlunun gönü aşk ile dolar. Leylâ'ya kavuşmak arzusu ile onun hayalini görür. Bu hislerle gözünden kanlı yaşlar akan İbn Selam'ın oğlu mecnun olmuştur:

Leylî'nün o hem cemâl-i vasfın
Gökçeklik-ile kemâl-i vasfın

İşidüp o âşık olmuş-idi
Ol ışk-ile gönli tolmuş-idi

³¹ Sadık Armutlu, "Zâtî'nin Şem' ü Pervâne Mesnevisi'nde Sosyal Hayat ve Motifler", *SOBİDER: Sosyal Bilimler Dergisi, The Journal of Social Science*, Y. 5, S. 22, Nisan 2018, 370.

³² Hüseyin Ayan, "Hâmidî-zâde Celilî'nin Leylâ vü Mecnûn'u", *Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi*, S. 16, Erzurum 1988, 71.

³³ Celilî, *Leylâ vü Mecnûn*, Haz. Şevkiye Kazan Nas, Ankara 2018, 116, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/58919,celili-leyla-vu-mecnunpdf.pdf?0> (Erişim Tarihi: 17.9.2023)

Başda heves-i visâl-i Leylî
Cânında dahı hayâl-i Leylî

Leylî diyüben töker gözi hûn
Hem ol dahı olmuş-idi mecnûn (b. 672-675)³⁴

Kulaktan âşık olmak bazı müstakil eserlerde de karşımıza çıkmaktadır: XVI. yüzyıl şairi Üdî'nin (ö. ?) kaleme aldığı *Mâcerâ-yı Mâh*'ta görmeden âşık olma motifi vardır:³⁵

Meger var idi bir yâr-ı muvafık
Kulaktan itmiş idi beni âşık (b. 353)

Yenişehirli Avnî'nin (ö. 1883) *Âteşkede* adlı mesnevisinde Pervâne, aya benzeyen sevgiliye kulaktan âşık olur.³⁶ Serrac-zâde'nin (ö. 1744-5) *Üç 'Arûs ve Üç Dâmât* mesnevisinde de Tûtî'nin güzelliği dillere destan olmuş; Puser isimli biri de onun güzelliğini duymuş ve ona kulaktan âşık olmuştur.³⁷ İbrâhîm bin Bâlî'nin (ö. 1487-88'den sonra) esasen Acâ'ibü'l-Mahlûkât olan *Hikmetnâme* adlı mesnevisinde de kulaktan âşık olma geçmektedir:

Ki âşık oldu ana cân u dil-ile
Kulak âşık olur lâ-şek dil-ile (b. 2355)

Vücûdî'nin (ö. 1612) *Hayâl u Yâr* adlı mesnevisinde kulaktan âşık olma meselesi biraz farklıdır. Hayâl, âlemin yaratılışını tefekkür ederken kulağına gaybdan "Ey sırlar gülşenin bülbülü! Yâr'in aşkına bende olasın; gözyaşı

³⁴ Sevdâ'î, *Leylâ ile Mecnûn (Kıssa-ı Leylî Birle Mecnûn)*, Haz. Cemal Bayak, Ankara 2019, 88-89. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/67693,sevda39i-leyla-ile-mecnunpdf.pdf> (Erişim Tarihi: 17.9.2023)

³⁵ Üdî, *Mâ-cerâ-yı Mâh*, Haz. Fatma Sabiha Kutlar Oğuz, Öncü Kitap, Ankara 2005, 125.

³⁶ Lokman Turan, "Yenişehirli Avni Bey'in Âteşkede Mesnevisi Üzerine Bir İnceleme", *Turkish Studies, Türkoloji Araştırmaları*, C. 3, S. 4 (2), 2008, 884.

³⁷ Sevdâ Önal Kılıç, "Türk Mesnevi Edebiyatının Yerli ve Orijinal Bir Örneği: Üç Arus ve Üç Dâmât", *Klasik Türk Edebiyatında Yerlilik*, Ed. Mehmet Fatih Köksal, Emre Barkan Yeni, İstanbul Kültür Üniversitesi, İstanbul 2022, 252. <https://tde.iku.edu.tr/sites/turkdilededeb/files/inline-files/Klasik%20T%C3%BCrk%20Edebiyat%C4%B1nda%20Yerlilik%20Kitab%C4%B1.pdf> (Erişim Tarihi: 1.11.2023)

dök ki Hak sıkıntılarını gidersin." şeklinde bir ses gelir. Hayâl, kendisine gelen bu sese uyararak kulaktan âşık olur.³⁸

İrdi çünkü bu tîr hâtifden
Batdı dil zahmına yine demren

Nemegin güft ü gûları anun
Yarasına tuz ekdi yârânun

Hâkini âb-ı aşk ile ezeli
Âşık idi o derd-mend ezeli

Tıynetî aşk ile sirişte idi
Derd-i gam ana ser-nüvişte idi

Depredüp eski derdin ol âvâz
Nâyveş nâle kıldı benzini sâz

Eyleyüp vâsıf-ı Yâr'i gül gibi gûş
Âşık oldu kulaktan ol med-hûş

Geldi bu söz meselde iy sâdık
Gözden evvel kulak olur âşık (b. 489-495)

Vizeli Ramazan Behiştî'nin (ö. 1571-2) nasihatname yollu yazdığı *Heşt Behişt* adlı mesnevinin son bölümü, Hz. Peygamber'in gençliğinde başından geçen bir olaya dair olup bu hikâyenin başında Hz. Muhammed'in gençlik yıllarında ona herkesin hayran olması, kulaktan âşık olmakla ifade edilmiştir:

Kulaktan ana olmuşlardı uşşâk
Yüzini görmege cân ile müştâk (b. 1019)

Kulaktan âşık olunan bazen de bir insan için değil bir yerdir. XVIII. yüzyıl klasik Türk edebiyatı şairlerinden Kilisli Rıfî (ö. 1782-3), Konya'da bir mesire alanı olan Kesdel'i övmek üzere yazdığı methiyede Kesdel'in güzelliklerini duyanların ona kulaktan âşık olduklarını söyler:

³⁸ Vücûdî, *Hayâl u Yâr*, Haz. Yaşar Aydemir, Ankara 2017, 31. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56189,vucudi-hayal-u-yarpdf.pdf?0> (Erişim Tarihi: 17.12.2023)

Gûş iden medhin olur ana kulakdan âşık
Sanki bir dilber-i pür-nûr u ziyâdur Kesdel (b. 15)³⁹

2.2. Divanlarda Bir Âşık Olma Biçimi Olarak Kulaktan Âşık Olmak

XV. yüzyıl şairi Karamanlı Aynî (ö. 1490-1494), bir beytinde sevgilinin kaşının övgüsünü işiten âşığın gönlünün, daha gözü görmeden sevgiliye kulaktan âşık olduğunu ifade etmektedir:

İşitmek ile kaşını sevdi gönül göz görmeden
Oldı kulakdan mübtelâ iy sevgüli yârüm benüm (G. 362/2)

Aynî, divanındaki bir başka beyitte de sevgiliyi görmeden, gözden evvel kulaktan âşık olan bir âşığın hâlini tasvir etmektedir:

Sevdi Aynî bir nigârı görmedin

Âşık oldı gözden öndin bu kulag (G. 258/7)
Şair, kulaktan âşık olunan güzeli bir beyitte de kendi sözüne benzeterek kullanmaktadır. Sözüün değerini anlayan kulaklar ona âşık olmaktadır. Şair, böylesi bir tahayyülle sözünü, vasıfları işitilerek âşık olunan bir güzele benzetmektedir:

Söz kim ana her kulak âşık durur ol sende
İy Cem anı işitdüm her söze ne tanum var (G. 187/4)

XVI. asır şairlerinden Revânî (ö. 1523), divanının dibacesinde, herkesi kendilerine bağlayan güzellerin zarif süsleri, giydikleri renkli elbiseler sayesinde güzelliklerini uzaktan duyurduklarını ve herkesin onlara kulaktan âşık olduklarını söylemektedir:

Ne nâzükdür bu zîbâ dil-rübâlar
Tonanmışlar geyüp rengîn kabâlar

³⁹ Enes Yıldız, "Kilisli Rıfî'nin Kesdel, Tekfur ve Kızıldağ Methiyeleri", *Gaziantep University Journal of Social Science*, C. 20, S. 4, Gaziantep 2021, 2153.

Bularun hüsni çavlanmış ırakdan
Ki âlem halkı âşıkdur kulakdan⁴⁰

Şair, kasidesinde yer verdiği bir başka beytinde sevgiliye, kulağa benzetilen gülün yine kulaktan âşık olduğunu, bu aşkın verdiği acı ile kendini parçalasa da bunda haksız olmadığını ifade etmektedir:

Pârelerse kendüyi şevk ile vechi var gül
Kim kulakdan âşık olmuş sana ey dildâr gül (G. 15/14)

Revânî'ye göre ay dahi, sevgiliye kulaktan âşık olmuş bir âşık konumundadır ve bu sebeple her gece sevgilinin mahallesinde dolanmaktadır. Beyitte yer alan hüsni-talil ve teşhis sanatı dikkat çekicidir:

Dolanmaz idi kûyunu her gice ırakdan
Mâh olmasa âşık güzelüm sana kulakdan (G. 300/1)

Aynı devrin şairlerinden Emrî (ö. 1575), kulak-gül benzetmesini kullanarak, sevgilinin, kulağına güzellik bağı içinde ak gül takındığı için o güle kulaktan âşık olduğunu söylemiştir⁴¹:

Ol güle Emrî kulakdan âşık itmişdür beni
Gûşî kim bâğ-ı cemâl içinde ak gül takınur (G. 123/5)

Ona göre sevgilinin gül yüzünün tarifi, binlercesini kulaktan âşık edecek kadar etkilidir:

İdüp ta'rif gül-i rûy-ı nigârı
Kulakdan âşık itmişdür hezârı (G. 461/1)

Emrî, aşağıdaki beytinde kulaktan âşıklığı, görerek âşıklığın bir derece altı gibi ele almıştır. Ona göre gül olan sevgiliye, kulaktan âşık olan bülbüller, sevgilinin yüzünü gördüğünde başkasına meyletmez:

Görür hüsn ehlinün rûyın gönül gayrıya meyl itmez
Kulakdan âşık olmuşdur gülün bülbül hezârına (G. 479/4)

⁴⁰ Revânî, *Revânî Dîvânı*, Haz. Ziya Avşar, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara 2017, 22. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56143.revani-divanipdf.pdf?0> (Erişim Tarihi: 1.2.2024)

⁴¹ Emrî, *Emrî Dîvânı*, Haz. Mehmet A. Yekta Saraç, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10606.giris-emridivanipdf.pdf?0> (Erişim Tarihi: 7.10.2023)

Muhyî (ö. 1547-8), sevgilinin ağzını açılmamış goncaya benzeterek, bu ağzı görmeden, işitmekle ona meftun olan bir âşığın hâlini, kulaktan âşık olmak ifadesi ile işlemektedir⁴²:

Görmedük agzın işitmekle kulakdan âşıkuz
Nâ-şüküfte goncasına olmuşuzdur andelib (G. 79/8)

Âşık Çelebi (ö. 1572) divanında sevgiliye gül gibi kulaktan âşık olduğunu kaydederken kulağın şeklen güle benzemesini işlemiştir:

Virmezüz gülşenüne bād-ı sabâ gibi gubâr
Olmışuz gül gibi biz sana kulakdan âşık (G. 81/2)

Taşlıcalı Yahyâ (ö.1582), bu tabiri Kaşan, Horasan, Irak ve Isfahan halkının adaletinin övgüsü ile kulaktan âşık olduğu Sultan Selim hakkında kullanmıştır:⁴³

İşidüp adlün kulakdan âşık olmuşdur şehâ
Ehl-i Kâşân u Horâsân u Irâk ü Isfahân (K., 33)

Taşlıcalı, *Dîvân*'ında yer alan *İstanbul Şehrengîzi*'nde yüce vasıfları sayesinde, Hâfız Dâvûd isimli bir kimseye dünyanın kulaktan âşık olduğunu ifade etmiştir:

Bir hâfız-ı bî-hemtâdur
Bir bir hûb hâfız adı Dâvud
Degüldür devr içinde misli mevcûd
Dem-i Dâvûd ile kılsa ser-âgâz
Olur ervâh-ı kudsî ana dem-sâz
Sadâ-yı hûb ile şîrîn zebânı
Kulakdan âşık itmişdür cihânı (b. 290-292)⁴⁴

⁴² Muhyî, Fenarîzade Muhyiddin Çelebi, *Muhyî Dîvânı*, Haz. Mehmet Arslan, Ankara 2020, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/78626,muhyi-divanipdf.pdf?0> (Erişim Tarihi: 1.12.2023)

⁴³ Taşlıcalı Yahyâ Bey, *Dîvân*, Haz. Mehmed Çavuşoğlu, Ankara 2023, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/118586,taslicali-yahya-bey-divanipdf.pdf?0> (Erişim Tarihi: 5.9.2023)

⁴⁴ Taşlıcalı Yahyâ Bey, *a.g.e.*, 242.

Yahyâ Bey, bir beytinde sevgiliye “Adını işiterek kulaktan âşık olduk, yüzünü görmeye takatimiz yoktur”, demektedir:

Adın işitmek ile oldı kulakdan âşık
Yüzünü görmege Yahyâ nice takat getüre (G. 377/5)

Şair bir başka beytinde yine sevgilinin yüzünü görmeden evvel ona kulaktan âşık olduğunu ifade etmektedir:

Gördüm yüzünü âşık idüm sana kulakdan
Maksûda irişdüm dilegüm bu idi Hak’dan (G. 307/1)

Gelibolulu Mustafa Âlî (ö. 1600); saçının, kâkülünün ve gençliğinin vasıflarını duyarak kulaktan âşık olma hâlini işlemiştir:

Giriftârım saçı bendinde bir kâkül-perişânun
Kulakdan âşık-ı muştâkiyam bir körpe sultânun (G. 751/1)

Bağdatlı Rûhî (ö. 1605-6) bir manzumesinde gazelinin zamanının fettan güzeline benzeterek gazelinin dünyayı kulaktan âşık ettiğini ifade etmiştir:⁴⁵

Eylemiş hüsnine dünyâyı kulakdan âşık
Rûhiyâ hak bu ki fettân-ı zamândur gazelün (G. 616/5)

Sem’î (ö. ?) de gazellerini işitenleri aşktan sarhoş olup cezbeyle gelen, raksa duran kişilere benzetir. Onun gazelleri kendine kulaktan âşık etmektedir:

Gûş etse sözün raksa girür kişi kendüne
Kulakdan eder âşık o Sem’î gazelleri (G. 20/3)⁴⁶

Süheylî (ö. 1633-4) kasidelerinden birinde yer verdiği bir beyitte “Allah’a sabah akşam şükürler olsun, sana kulaktan âşık olan fazilet ve kemal sâhiplerine yüzünü görmeyi nasip etti”, demektedir:⁴⁷

⁴⁵ Coşkun Ak, *Bağdatlı Rûhî Dîvânı, Karşılaştırmalı Metin*, C. 2, Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa 2001.

⁴⁶ Bkz. Fatih Başpınar, “16. Yüzyıl Klasik Türk Edebiyatı Şairlerinden Garâmî’nin Tezkiretü’ş-Şu’arâ İsimli Şairnamesi”, *RumeliDE Uluslararası Hakemli Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 3, 2015, 25.

⁴⁷ Süheylî Ahmed bin Hemdem Kethudâ, *Dîvân*, Haz. M. Esat Harmancı, Akçağ Yay., Ankara 2017.

Müyesser eyledi minnet Hudâ'ya subh ü mesâ
Kulakdan âşık idi görmege yüzün ahyâr (K. 42/6)

Şair bir başka beyitte; sakiye, bizi gül gibi kulaktan âşık ettiğin için kırmızı şarap dediğini şimdi görelim, diyerek seslenmektedir:

Gül gibi çünkü kulakdan bizi meftûn itdün
Görelüm sâkî nedür bâde-i hamrâ didüğün (G. 180/2)

Nehcî (ö. 1680'den sonra) aşağıdaki beytinde, aşk sazına kulaktan âşık olmayı ifade etmiştir:⁴⁸

Kulakdan âşık olduk sâz-ı ışka mutribâ lutf it
Birez uşşâka seyr itdür makâmâtını tanbûrun (G. 249/3)

Kâmî (ö.1724), bu ifadeyi farklı bir hayalle kullanan şairlerdendir. İğne, benzersiz bir inciye kulaktan âşık olduğu için tüm istek iplerini gözünden (deliğinden) geçirmiş bir kimse olarak tahayyül edilmiştir:

Meger bir dürr-i yek-tâya kulakdan âşık olmuşdur
Bütün gözden geçürdi riřte-i âmâlini sûzen (G. 148/4)

Vecdî (ö. 1599)⁴⁹, kulaktan âşıklığı Veysel Karânî'ye (ö. 657) nispet ederek kullanmıştır. Bilindiğı üzere Veysel Karânî, tabiîn neslinden Yemenli bir zâhit olup Hazret-i Muhammed'i hiç görmediğı hâlde ona derinden bir sevgi duymuştur:⁵⁰

Görmedin iki gözüm ol dem ırakdan âşık
Hazret-i Veys-i Karen gibi kulakdan âşık

⁴⁸ Besnili Mustafa Nehcî Dede, *Nehcî Dîvânı*, Haz. Üzeyir Aslan, Ankara 2017, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55752,nehci-divanipdf.pdf?0> (Erişim Tarihi: 1.12.2023)

⁴⁹ Filibeli Vecdî, *Filibeli Vecdî Dîvânı*, Haz. Hasan Kavruk-Bahir Selçuk, Ankara 2017, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55912,filibeli-vecdi-divanipdf.pdf?0> (Erişim Tarihi: 22.11.2023)

⁵⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. Necdet Tosun, "Veysel Karânî", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 43 İstanbul 2013, 74-75.

Aşk kim ola semâ'î o kıyâsî olmaz
Garaz ilm ile ameldür okımdan âşık (Nazm 1)⁵¹

Mostarlı Hasan Ziyâ'î (ö. 1584),⁵² divanında yer alan bir beyitte gönlün kulaktan âşık olduğunu, kulağı küpeli bir sevgiliye gönül verdiğini ifade ederken kulağı küpeli ile kulaktan âşık olmayı bir arada kullanmıştır:

Âşık olmuşdur kulakdan yâra düşmüşdür gönül
Bir kulağı küpelü dil-dâra düşmüşdür gönül (G. 254/1)

Gelibolulu Sun'î (ö. 1533-4)⁵³ de aynı şekilde kulağı küpeli bir sevgiliye kulaktan âşık olduğunu, bu aşktan boyunun eğrildiğini söylemektedir:

Bir kulağı küpeli yâra kulakdan âşıkam
Sun'iyâ kaddüm bükilüp olsa tan mı gûşvâr (G. 52/6)

Şair bir başka beytinde, "O iki renkli gülü iştihp ona kulaktan âşık oldum. Ona duyduğum hasretin dikenini ile bağrum, incinin delindiği gibi delinse tuhaf olmaz", demektedir:

Delünse dür gibi bağrum aceb mi hâr-ı hasretten
Kulakdan âşık oldum işidüp ol verd-i ra'nâyı (G. 191/4)

Edirneli Nazmî (ö. 1585-6) bir murabbaında kulak ve gülün şeklen benzerliğini göz önünde bulundurarak kulaktan âşık olma motifini kullanır. Sevgilinin gül yüzünü gören bülbül gibi âşık olur; onun gül gibi olduğunu işiten herkes kulaktan âşık olur:⁵⁴

Gül yüzün gören anun pür-hâl olur bülbül gibi
Âşık olur işiden anı kulakdan gül gibi

⁵¹ Filibeli Vecdî, *a.g.e.*, 232. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55912,filibeli-vecdi-divanipdf.pdf?0> (Erişim Tarihi: 22.11.2023)

⁵² Mostarlı Hasan Ziyâ'î, *Mostarlı Hasan Ziyâ'î Divânı*, Haz. Müberra Gürgendereli, Ankara 2017, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56211,mostarli-hasan-ziyai-divanipdf.pdf?0> (Erişim Tarihi:12.10.2023)

⁵³ Gelibolulu Sun'î / Mehmet Çelebi (Epssem Pire), *Gelibolulu Sun'î Dîvânı*, Haz. Halil İbrahim Yakar, Ankara 2018, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/57257,gelibolulu-suni-divanipdf.pdf?0> (Erişim Tarihi: 12.10.2023)

⁵⁴ Edirneli Nazmî, *Edirneli Nazmî Dîvânı*, Haz. Sibel Üst, Ankara 2018, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/57766,edirneli-nazmi-divanipdf.pdf?0> (Erişim Tarihi: 1.10.2023)

Lebleri mül ruhları gül saçları sünbül gibi
Hûblar şâhu güzeller serveridür şeh-süvâr (M. 116/2)

Nazmî yine kulaktan âşık olmayı işlediği bazı beyitlerinde gül gibi kulaktan âşık olma kalıbını kullanmıştır:

Gül gibi olur kulaktan sad-hezârân âşıkı
Hüsle gül gibi şol dilberüne adı çâv olur (G. 2007/2)

Kulaktan âşık olur gül gibi cânâ sana ânî
Ne ân kim vaf-ı hüsnün ola bir dem bir kişi sâyi' (G. 3124/4)

Gül gibi olur kulaktan âşıkun
Vaf-ı hüsnün her kim itse istima' (G. 3139/2)

Vaf-ı hüsnün gül gibi gûş itmek-ile âh kim
Âşık itmişdür kulaktan ol gözi fettân beni (G. 6514/3)

XV. yüzyılın büyük şairlerinden Necâtî de (ö. 1509) bir beytinde sevgilinin gözlerin görmediği bir güzellikte olduğuna işaret ederek ona kulaktan âşık olduğunu ifade etmiştir:

Ey gül-i ra'na kulaktan âşık itmişdir beni
Ol perî-ruhsar gözler görmedük nâ-rüstedür (G. 82/2)

Derzîzâde Ulvî (ö. 1585), işitenlerin görenlerle bir olmadığı meselini söyleyerek kulaktan âşık olan gönlüne sevgilinin yüzünü görmesi için çabalamayı öğütlemektedir:⁵⁵

Kulaktan gerçi âşıksın gönül dîdâra sa'y eyle
Meseldür işidenler bir degüllerdür görenlerle (G. 673/4)

Nev'î (ö. 1599), Divan'ında⁵⁶ yer verdiği gazelinin bir beytinde sevgiliye goncaların gönülden kul, güllerin kulaktan âşık olduğunu, güzelliğinin çekiciliğinin gül bahçesini büyülediğini ifade ederken yine gül ve kulağın şeklen benzerliğinden faydalanmıştır:

⁵⁵ Derzi-zâde 'Ulvî, *Dîvân*, Haz. Büşra Çelik, Muzaffer Kılıç, DBY Yay., İstanbul 2018.

⁵⁶ Nev'î, *Divan, Tenkidli Basım*, Haz. Mertol Tulum-M. Ali Tanyeri, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay., Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul 1977.

Goncalar dilden kulun güller kulakdan âşıkun
Cezbe-i hüsnün ne salmış bilmezsin gülzâra ne (G. 392/4)

Nev'î bir diğer beytinde de kulak-gül münasebetinden faydalanmış, kulaktan âşık olduğu gül sevgilisinin kendisinin bülbül gibi yakarışlarına kulak tutmadığını söylemiştir:

Ben kulaktan âşık oldum tal'at-i zîbâsına
Tutmadı ol gül kulak ben bülbül-i gûyâsına (G. 462/1)

Üsküblü İshâk Çelebi (ö. 1538) bir gazelinde; görmeden, duydukları ile âşık olan kişinin, kim olduğunu bile bilmediği bu sevgiliye canını verecek kadar âşıklığını ifade etmektedir:⁵⁷

Âşık olmuşdur kulaktan görmedin evsâfını
Cân virür İshâk'ı gör ol bir fülâna görmedin (G. 204/5)

Ali Ağa, Nâbî'ye Manisa'yı övgüyle anlatarak onu âdeta kulaktan âşık etmiştir:

O lâlezâr-ı safâ-bahşını idüp tavsif

Kulakdan itdi beni bî-karâr-ı Magnîsâ (K22/19)⁵⁸

Mihri Hatun (ö. 1514-15); divanında yer alan methiyesinin ilk bendinde Lâdik'in güzelliğini kulaktan duyup âşık olduğunu, Lâdik ile ilgili övgü dolu ne söz söylendiyse, ne duyduysa hepsinin doğru olduğunu bizzat müşahade ettiğini ifade ederek bu güzellikleri görme fırsatı verdiği için Allah'a şükretmektedir:

Kulakdan olmuşduk gerçi âşık
Bi-hamdillah ki hoş gösterdi Hâlik
Ne söz söylendise hakkında sâdik
Ne hoş yaylak imiş bu şehri-i Lâdik⁵⁹

⁵⁷ Üsküblü İshâk Çelebi, *Divan, Tenkidli Basım*, Haz. Mehmed Çavuşoğlu-M. Ali Tanyeri, Mimar Sinan Üniversitesi Yay., İstanbul 1990.

⁵⁸ Kenan Erdoğan-Fatih Koyuncu, "Birri-Nâbî Dostluğu", *Vefatının 300. Yıldönümünde Şair Nâbî Sempozyumu Bildirileri*, Ankara 2014, 460.

⁵⁹ Mihri, *Mihri Hâtun Dîvânı*, Haz. Mehmet Arslan, Ankara 2018, 166. <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/58679,mihri-hatun-divanipdf.pdf?0> (Erişim Tarihi: 14.12.2023)

3. Sonuç

Netice itibariyle çalışmanın sonuçlarını şu şekilde özetlemek mümkündür: Kulaktan âşık olma hâli, *Hüsrev ü Şîrîn* mesnevilerinin hikâye örgüsü içerisinde önemli bir motiftir. Klasik Türk edebiyatında bu hikâyeyi tercüme eden Kutb, Fahrî, Şeyhî, Âhî, Ahmed-i Rıdvân, Celilî ve Firâkî kulaktan âşık olma motifini mesnevilerinde işlemişlerdir. Yine Şeyhoğlu Sadrüddîn Mustafa, *Hurşîd ü Ferahşâd*'ında; Alî Şîr Nevâî, *Ferhâd u Şîrîn*'inde; Lâmiî, Nevâyî'nin tesiriyle kaleme aldığı *Ferhâd u Şîrîn*'inde bu motife yer vermiştir.

Hüsrev ü Şîrîn mesnevilerinin yanında kulaktan âşık olma hâli; Lâmiî'nin *Vâmik u Azrâ*'sında, Ahmedî'nin *Cemşîd ü Hurşîd*'inde, Yûsuf-ı Meddâh'ın ve Mustafa Çelebi'nin *Varaka ve Gülşah*'ında, Ahmedî'nin *İskendernâme*'sinde, Lâmiî ve Zâtî'nin *Şem ü Pervâne* adlı mesnevilerinde; Hâmidizâde Celilî'nin ve Sevdâî'nin *Leylâ vü Mecnûn*'unda da işlenmiştir.

Kulaktan âşık olma, bazı müstakil eserlerde de karşımıza çıkmaktadır: Üdî'nin *Mâcerâ-yı Mâh*'i; Yenişehirli Avnî'nin *Âteşkede*'si, İbrâhîm bin Bâlî'nin *Hikmetnâme*'si, Serrac-zâde'nin *Üç 'Arûs ve Üç Dâmâd*'ı, Vücûdî'nin *Hayâl u Yâr*'ı ve Vizeli Ramazan Behiştî'nin *Heşt Behişt*'i bunlardan bazılarıdır.

Ele aldığımız mesnevilerde kulaktan âşık olarak tarif edilen kimsenin hâli son derece acıklıdır. Bu kulak âşığı, gönlü ateşte yanan, göğsüne vura vura ağlayan, gece gündüz hayalinde sevgilisini gören, diliyle sürekli sevgiliyi zikreden, sevgiliye kavuşamayacak olmanın korkusu ile dehşet içinde, aklını yitirerek mecnun olmuş, sağlığını yitimiş, âdeta yitip gitmiş bir kimsedir. Dolayısıyla ele alınan mesnevilerde yer alan kulaktan âşık olma hâlinin, görmediği birinin vasıflarını işiterek ona yakınlık hissetme veya işitilen vasıfların yarattığı ihtimalden hoşlanma olmadığını, gerçek bir âşıklığı ifade ettiğini vurgulamak gerekir.

Mesnevilerde ileride kulaktan âşık olacak kahramana sevgilinin vasıflarını söyleyen genellikle kahramanın nedimi konumunda olan bir kimsedir. Ele aldığımız mesneviler arasında sadece Vücûdî'nin *Hayâl u Yâr*'ında âşık olunacak vasıfları kulağa iletenin gaybdan gelen bir ses olduğu görülmektedir.

Divanlarda yaptığımız araştırmalar sonucunda sevgilinin adını duymanın; kaşının, ağzının, saçının, kakülünün, gençliğinin övgüsünü

işitmenin kulaktan âşıklığa neden olduğu görülmüştür. Kulaktan âşık olma hayalinin geçtiği beyitlerde dikkat çekici bir durum da bu beyitlerde “gül”ün yer almasıdır. Âşığın, sevgilinin, kulağına güzellik bağı içinde ak gül takındığı için o güle kulaktan âşık olması; sevgilinin gül yüzünün tarifinin, binlercesini kulaktan âşık edecek kadar etkili oluşu; iki renkli gülü işitip ona kulaktan âşık olan âşığın bağırının hasret dikenini ile incinin delindiği gibi delinmesi bu hayallerdendir. Gülün yanı sıra “kulağı küpeli” tabiri de kulaktan âşıklık ile birlikte tercih edilen kelimelerdendir. Şair, gönlün kulaktan âşık olduğunu, kulağı küpeli bir sevgiliye gönül verdiğini ifade etmektedir. Bu bağlamda bir de “kulak tutmamak” deyiminin kullanıldığı da karşımıza çıkmaktadır: Kulaktan âşık olunan gül sevgili, âşığın bülbül gibi yakarışlarına kulak tutmamakta, dinlememektedir.

Kulaktan âşık olunan kimi zaman Veysel Karânî, Hâfız Dâvûd gibi şahsiyetler; kimi zaman Manisa ve Lâdik gibi şehirler; kimi zaman da şairin sözü, şiiridir. Sözü değerini anlayan kulaklar ona âşık olmaktadır. Şairler, böylesi bir tahayyülle sözlerini, vasıfları işitilerek âşık olunan bir güzele benzetmektedir.

İncelediğimiz şiirlerde ayrıca “*Mesel kim didiler elbette hakdur*”, “*Ne hâsıl bana bu olmaz meselden*”, “*Geldi bu söz meselde iy sâdık*”, “*Hak dimişler âşık olur gözden evvel kulak*” gibi ifadeler ile kulaktan âşık olmanın mesel boyutu üzerinde de durulduğu görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Ahmed Rıdvân, *Hüsrev ü Şîrîn*, Haz. Orhan Kemal Tavukçu, 2020, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/73030,ahmed-ridvan-husrev-u-sirinpdf.pdf?0> (Erişim Tarihi: 3.10.2023)
- Ahmedî, İskender-nâme, Haz. Yaşar Akdoğan, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10667,ahmediskendernameyasarakdoganpdf.pdf?0> (Erişim Tarihi: 19.9.2023)
- AK, Coşkun, *Bağdatlı Rûhî Dîvânı, Karşılaştırmalı Metin, C. 2*, Uludağ Üniversitesi Basımevi, Bursa 2001.
- AKSOY, Ömer Asım, *Deyimler Sözlüğü*, Haz. Mehmet Bozkurt, İnkılâp Yay., İstanbul 2022.
- ARMUTLU, Sadık, “Zâtî’nin Şem’ ü Pervâne Mesnevisi’nde Sosyal Hayat ve Motifler”, *SOBİDER: Sosyal Bilimler Dergisi, The Journal of Social Science*, Y. 5, S. 22, Nisan 2018, 349-71.
- Âşık Paşa, *Garib-nâme*, II/2, Haz. Kemal Yavuz, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 2000.
- AYAN, Gönül, *Lâmi’î Vâmuk u Azra -İnceleme-Metin*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yay., Ankara 1998.
- AYAN, Hüseyin, “Hâmidî-zâde Celîlî’nin Leylâ vü Mecnûn’u”, *Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi*, S. 16, Erzurum 1988, 55-77.
- Âzerî İbrahim Çelebi, *Hüsrev ü Şîrîn*, Haz. Ülkü Çetinkaya Karakoyun, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 2019.
- BAŞPINAR, Fatih, “16. Yüzyıl Klasik Türk Edebiyatı Şairlerinden Garâmî’nin Tezkiretü’ş-Şu’arâ İsimli Şairnamesi”, *RumeliDE Uluslararası Hakemli Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi, RumeliDE International Refereed Journal of Language and Literature Studies*, S. 3, 2015, 1-32.
- BAYRAM, Asuman, *Firâkî’nin Husrev ü Şîrîn’i (İnceleme-Metin-Bağlamlı Dizin ve Fonksiyonel Sözlük)*, Doktora Tezi Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2017.
- Besnili Mustafa Nehcî Dede, *Nehcî Dîvânı*, Haz. Üzeyir Aslan, Ankara 2017, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55752,nehci-divanipdf.pdf?0> (Erişim Tarihi: 1.12.2023)

- Celîlî, *Husrev u Şîrîn*, Haz. Şevkiye Kazan Nas, Ankara 2019, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/64195.celili---husrev-u-sirinpdf.pdf?0> (Erişim Tarihi: 3.10.2023)
- Celîlî, *Leylâ vü Mecnûn*, Haz. Şevkiye Kazan Nas, Ankara 2018, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/58919.celili-leyla-vu-mecnunpdf.pdf?0> (Erişim Tarihi: 17.9. 2023)
- DAĞ, Berna, *Fahrî'nin Hüsrev ü Şîrîn'i (Giriş-İnceleme Metin-Dizin)*, Yüksek Lisans Tezi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın 2021.
- Defter Emîni Mustafa Çelebi, *Varka ve Gülşâh*, Haz. Ayşe Yıldız, Ankara 2018, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/58903.defter-emini-mustafa-celebi-varka-ve-gulsahpdf.pdf?0> (Erişim Tarihi: 19.9.2023)
- Derzi-zâde 'Ulvî, *Dîvân*, Haz. Büşra Çelik-Muzaffer Kılıç, DBY Yay., İstanbul 2018.
- Edirneli Nazmî, *Edirneli Nazmî Dîvânı*, Haz. Sibel Üst, Ankara 2018, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/57766.edirneli-nazmi-divanipdf.pdf?0> (Erişim Tarihi: 1.10.2023)
- EMİNİ, N. Gülsüm, "Selmân-ı Sâveci ve Cemşid ü Hurşid Mesnevisi", *Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi*, S. 12, Konya 1998, 71-92.
- Emrî, *Emrî Dîvânı*, Haz. Mehmet A. Yekta Saraç, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10606.giris-emridivanipdf.pdf?0> (Erişim Tarihi: 7.10.2023)
- ERDOĞAN, Kenan-KOYUNCU Fatih, "Birrî-Nâbî Dostluğu", *Vefatının 300. Yıldönümünde Şair Nâbî Sempozyumu Bildirileri*, Ankara 2014, 451-469. https://isamveri.org/pdfdrgr/D234605/2014/2014_ERDOGANK_KOYUNCUF.pdf (Erişim Tarihi: 1.2.2024)
- ERKAN, Mustafa, "Hüsrev ve Şîrîn", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 19, İstanbul 1999, 53-55.
- Filibeli Vecdî, *Filibeli Vecdî Dîvânı*, Haz. Hasan Kavruk-Bahir Selçuk, Ankara 2017, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55912.filibeli-vecdi-divanipdf.pdf?0> (Erişim Tarihi: 22. 11. 2023)
- Firdevsî, *Şahnâme*, Çev. Necati Lugal, Kabalcı Yay., İstanbul 2009, 323.
- Gelibolulu Sun'î / Mehmet Çelebi (Epssem Pire), *Gelibolulu Sun'î Dîvânı*, Haz. Halil İbrahim Yakar, Ankara 2018,

<https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/57257.gelibolulu-suni-divanipdf.pdf?0> (Erişim Tarihi: 12.10.2023)

HACIEMİNOĞLU, Necmettin, *Kutb'un Husrev ü Şirin'i ve Dil Hususiyetleri*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 2000.

Lâmiî Çelebi, *Ferhâd ile Şîrîn*, Haz. Hasan Ali Esir, Ankara 2017, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55974.ferhad-ile-sirinpdf.pdf?0> (Erişim Tarihi: 3.10.2023)

Mihri, *Mihri Hâtun Dîvânı*, Haz. Mehmet Arslan, Ankara 2018, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/58679.mihri-hatun-divanipdf.pdf?0> (Erişim Tarihi: 14.12.2023)

Mostarlı Hasan Ziyâ'î, *Mostarlı Hasan Ziyâ'î Divânı*, Haz. Müberra Gürgendereli, Ankara 2017, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56211.mostarli-hasan-ziyai-divanipdf.pdf?0> (Erişim Tarihi: 12.10.2023)

Muhyî, Fenarîzade Muhyiddin Çelebi, *Muhyî Dîvânı*, Haz. Mehmet Arslan, Ankara 2020, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/78626.muhyi-divanipdf.pdf?0> (Erişim Tarihi: 1.12.2023)

Nev'î, *Divan, Tenkidli Basım*, Haz. Mertol Tulum-M. Ali Tanyeri, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay., Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul 1977.

ÖNAL KILIÇ, Sevda, "Türk Mesnevi Edebiyatının Yerli ve Orijinal Bir Örneği: Üç Arus ve Üç Dâmât", *Klasik Türk Edebiyatında Yerlilik*, Ed. Mehmet Fatih Köksal, Emre Barkan Yeni, İstanbul Kültür Üniversitesi, İstanbul 2022, 247-63. <https://tde.iku.edu.tr/sites/turkdileddeb/files/inline-files/Klasik%20T%C3%BCrk%20Edebiyat%C4%B1nda%20Yerlilik%20Kitab%C4%B1.pdf> (Erişim Tarihi: 1.11.2023)

ÖRDEK, Şerife, *Cemşîd ü Hurşîd Mesnevileri ve Ahmedî ile Selmân-ı Sâvecî'nin Cemşîd ü Hurşîd Mesnevilerinin Mukayesesi*, Doktora Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir 2017.

ÖZTÜRK, Erdem Can, "Divan Şiirinde Kulakla İlgili Deyimler ve Anlam Çerçevesi", *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi-Journal of Turkish Researches Institute*, TAED-66, Erzurum Eylül 2019, 37-82.

PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali, *Türkçe Deyimler Sözlüğü*, Arkadaş Yay., 4. Baskı, Ankara 2017.

- Revânî, *Revânî Dîvânı*, Haz. Ziya Avşar, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara 2017, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56143,revani-divanipdf.pdf?0> (Erişim Tarihi: 1.2.2024)
- Sevda'î, *Leylâ ile Mecnûn (Kıssa-ı Leylî Birle Mecnûn)*, Haz. Cemal Bayak, Ankara 2019, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/67693,sevda39i-leyla-ile-mecnunpdf.pdf> (Erişim Tarihi: 17.9.2023)
- Süheylî Ahmed bin Hemdem Kethudâ, *Dîvân*, Haz. M. Esat Harmancı, Akçağ Yay., Ankara 2017.
- ŞAN, Funda, *Şeyhî'nin Husrev ü Şîrîn'i (İnceleme-Metin-Çeviri-Dizin/Sözlük)*, Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2017.
- ŞENTÜRK, Ahmet Atilla, *Osmanlı Şiir Kılavuzu*, C. 1, OSEDAM Osmanlı Edebiyatı Araştırmaları Merkezi, İstanbul 2016.
- Şeyhoğlu Mustafa, *Hurşîd-nâme (Hurşîd ü Ferahşâd)*, *İnceleme-Metin-Sözlük-Konu Dizini*, Haz. Hüseyin Ayan, Atatürk Üniversitesi Yay., Erzurum 1979.
- TANYERİ, M. Ali, *Örnekleriyle Divan Şiirinde Deyimler*, Akçağ Yay., Ankara 1999.
- TARLAN, Ali Nihat, *Necatî Beg Divanı*, Akçağ Yay., Ankara 1992.
- Taşlıcalı Yahyâ Bey, *Dîvân*, Haz. Mehmed Çavuşoğlu, Ankara 2023, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/118586,taslicali-yahya-bey-divanipdf.pdf?0> (Erişim Tarihi: 5.9.2023)
- TEKİN, Gönül Alpay, *Alî-Şîr Nevâyî Ferhâd u Şîrîn: İnceleme-Metin*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu Yayınları, İstanbul 2012.
- TOSUN, Necdet, "Veysel Karanî", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 43, İstanbul 2013, 74-75.
- TURAN, Lokman, "Yenişehirli Avni Bey'in Âteşkede Mesnevisi Üzerine Bir İnceleme", *Turkish Studies, Türkoloji Araştırmaları*, C. 3, S. 4 (2), 2008, 866-903.
- Ûdî, *Mâ-cerâ-yi Mâh*, Haz. Fatma Sabiha Kutlar Oğuz, Öncü Kitap, Ankara 2005.
- Üsküblü İshâk Çelebi, *Dîvan, Tenkidli Basım*, Haz. Mehmed Çavuşoğlu-M. Ali Tanyeri, Mimar Sinan Üniversitesi Yay., İstanbul 1990.
- Vücûdî, *Hayâl u Yâr*, Haz. Yaşar Aydemir, Ankara 2017, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56189,vucudi-hayal-u-yarpdf.pdf?0> (Erişim Tarihi: 17.12. 2023)

YAVUZ, Kemal-YAVUZ, Orhan, *Muhibbî Dvânı Bütün Şiirleri (İnceleme-Tenkitli Metin)*, 1. Cilt, *Kânûnî Sultan Süleyman* (ö. 1566), Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yay., İstanbul 2016.

YILDIZ, Enes, "Kilisli Rıfkî'nin Kesdel, Tekfur ve Kızıldağ Methiyeleri", *Gaziantep University Journal of Social Science*, C. 20, S. 4, Gaziantep, 2021, 2144-64.

Yûsuf-ı Meddâh, *Varka ve Gülşah*, Haz. Kâzım Köktekin, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 2007.

"Mahmut Erol Kılıç İle İrfan Geleneğimiz ve Hz. Mevlânâ Etrafında 'İkimizin Kalbi Birdir, Sen Benimsin Ben Seninim'", *Dârülmülk Konya-Tarih, Kültür, Sanat ve Medeniyet Dergisi*, II (2023), s. 42-61.